

БЪЛГАРСКИ
ФОНД ЗА
ЖЕНИТЕ

Съфинансирано от
Европейския съюз

МЛАДЕЖИ, НАПУСКАЩИ АЛТЕРНАТИВНА ГРИЖА

УЯЗВИМОСТ КЪМ ТРАФИКА НА ХОРА

Камелия Димитрова
Даниела Димитрова

Октомври 2026

Съдържание

Въведение и цел на анализа	3
Методология и източници	4
Контекст: актуална ситуация на трафика на хора в България	5
Алтернативната грижа в България	6
Обхват и структура на алтернативната грижа	8
Преходът от грижа към самостоятелен живот: институционалните ограничения като системен риск	9
Уязвимости към трафик на хора на младежите, напускащи алтернативна грижа	11
Емоционални уязвимости	11
Икономическа уязвимост	12
Ограничени умения за самостоятелен живот	13
Търсене на сигурност и „бързи решения“	14
Кумулиране на уязвимости в преходния период	15
Механизми и пътища към трафик на хора сред младежи, напускащи алтернативна грижа	16
Въвличане чрез предложения за работа и икономическа подкрепа	16
Неформални посредници и „познати“ като входна точка	16
Въвличане чрез емоционални и псевдоподкрепящи взаимоотношения	17
Рискова трудова миграция	18
Постепенно задълбочаване на контрола и ограничаване на възможностите за излизане	18
Изводи и препоръки	19
Основни изводи	19
Препоръки	20
1. Ранна и системна превенция в рамките на алтернативната грижа	20
2. Подсилване на последващата подкрепа след напускане на грижа, особено в първите месеци	20
3. Интегриране на превенцията на трафика на хора в индивидуалните планове за подкрепа	21
4. По-добра координация между системата за закрила на детето и механизмите за противодействие на трафика на хора	22
5. Развитие на овластяващ подход чрез индивидуални менторски сесии	22
Библиография	24

Използвани съкращения

АСП – Агенция за социално подпомагане

ДМСГД – Дом за медико-социални грижи за деца

НКБТХ – Национална комисия за борба с трафика на хора

ЦНСТ – Център за настаняване от семеен тип

NEET – Not in Education, Employment or Training (младежи, които не учат, не работят и не се обучават)

GRETA – Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings (Група от експерти към Съвета на Европа за действие срещу трафика на хора)

Въведение и цел на анализа

Младежите, напускащи алтернативна грижа, представляват една от най-уязвимите групи в прехода към самостоятелен живот. Прекъсването или рязкото намаляване на институционалната подкрепа при навършване на пълнолетие често съвпада с липса на стабилна семейна среда, ограничени социални контакти, ниска икономическа сигурност и недостатъчно развити умения за независим живот. В този контекст рискът от попадане в експлоатационни ситуации, включително трафик на хора, се увеличава значително.

Настоящият анализ е разработен в рамките на проекта „Силни заедно: Достъп до права и овластяване“, изпълняван от фондация „Дигнита“ по Договор за предоставяне на безвъзмездно целево финансиране № 24-PROP-000773, сключен с Български фонд за жените по програма „Силна“. Анализът надгражда предходния аналитичен доклад на фондация „Дигнита“ от 2022 г., посветен на уязвимостите към трафик на хора на младежи, напускащи алтернативна грижа, като доразвива и актуализира направените тогава изводи. Документът разширява фокуса чрез по-задълбочен анализ на системните и структурните фактори, свързани с прехода от грижа към самостоятелен живот, както и чрез интегриране на експертен теренен опит и по-актуални данни за функционирането на услугите и пътищата към експлоатация.

Въпреки че в националните политики и стратегии трафикът на хора е разпознат като сериозен социален проблем, младежите, напускащи системата на алтернативна грижа, рядко са изрично идентифицирани като специфична рискова група. Съществуващите мерки за превенция и подкрепа често са фрагментирани, краткосрочни или насочени към отделни аспекти от прехода към самостоятелност, без да отчитат натрупването на уязвимости във времето. Подготовката за напускане на грижа и последващата подкрепа често не са достатъчни, за да осигурят реална защита от икономическа експлоатация, подвеждащи предложения за работа, рискова миграция или въвличане в нелегални трудови практики.

Експертният опит от теренната работа с деца и младежи, лишени от родителска грижа, допълва тази картина, като подчертава, че рискът от трафик на хора рядко е резултат от еднократно събитие или „лош избор“. По-скоро той е следствие от поредица от структурни дефицити - липса на сигурност и последователност в грижата, отсъствие на стабилна фигура на подкрепа, ограничен достъп до информация и услуги след напускане на системата, както и необходимостта младежите да се справят сами с жилищни, финансови и трудови предизвикателства в много кратък период от време.

Целта на настоящия анализ е да изследва и систематизира основните рискове от трафик на хора сред младежи, напускащи алтернативна грижа, като ги постави в контекста на съществуващите политики, услуги и практики в България. Анализът си поставя за задача да идентифицира ключовите уязвимости, механизмите и пътищата, по които младежите могат да попаднат в експлоатационни ситуации, както и пропуските в системите за превенция и подкрепа. Въз основа на това се цели формулирането на изводи, които да подпомогнат разработването на по-целенасочени и ефективни интервенции за превенция на трафика на хора и за овластяване на младежите в преход към самостоятелен живот.

Методология и източници

Настоящият анализ е изготвен чрез комбиниране на кабинетно проучване, анализ на политики и качествени експертни данни с цел да се идентифицират и анализират рисковете от трафик на хора сред младежи, напускащи алтернативна грижа. Методологическият подход надгражда предходния анализ в областта, като поставя акцент върху връзката между системните дефицити в подкрепата за младежи в преход към самостоятелен живот и повишената уязвимост към различни форми на експлоатация.

Кабинетното проучване включва преглед на релевантни доклади, стратегически документи и анализи, свързани с напускането на алтернативна грижа, прехода към самостоятелност и подкрепата за младежи след навършване на пълнолетие. Сред използваните източници са изследвания и аналитични материали на неправителствени организации и международни структури, както и национални доклади, които очертават ситуацията на трафик на хора в страната и основните дефицити в политиките и услугите за младежи, напускащи грижа. Поради ограничения брой български изследвания, които разглеждат пряко връзката между напускането на грижа и риска от трафик на хора, анализът използва и международни източници на английски език, свързани с уязвимостите им към трудова и сексуална експлоатация.

Качествените данни в анализа се основават и на експертни интервюта с професионалисти с дългогодишен опит в работа с деца и младежи, лишени от родителска грижа, и в областта на превенцията на трафика на хора. Интервютата са използвани като допълващ аналитичен материал и са интегрирани в съответните тематични раздели, където подпомагат интерпретацията на политиките, идентифицирането на реални механизми на уязвимост и разбирането за пътищата, по които младежите могат да попаднат в експлоатационни ситуации. За целите на стилистично оформяне и качествено комуникиране на изводи е използван изкуствен интелект, като всички твърдения са прегледани от авторите и се основават или на материала от интервютата, или на цитираните източници. Окончателната публикация отразява редакционната преценка и отговорността на авторите.

Качествените данни в анализа се основават и на експертни интервюта с професионалисти с дългогодишен опит в работа с деца и младежи, лишени от родителска грижа, и в областта на превенцията на трафика на хора. Интервютата са използвани като допълващ аналитичен материал и са интегрирани в съответните тематични раздели, където подпомагат интерпретацията на политиките, идентифицирането на реални механизми на уязвимост и разбирането за пътищата, по които младежите могат да попаднат в експлоатационни ситуации. За целите на стилистичното оформяне и качествено комуникиране на изводите е използван изкуствен интелект (модел Gemini на Google, версия от 2026 г.), като всички твърдения са детайлно прегледани от авторите и се основават изцяло на материала от интервютата или на цитираните източници. Окончателната публикация отразява редакционната преценка и пълната отговорност на авторите.

Основно ограничение на анализа е липсата на систематизирани данни за случаите на трафик на хора сред младежи, напускащи алтернативна грижа в България. Въпреки това, съчетаването на различни типове източници и експертни перспективи позволява да се очертаят ясно ключови рискове, тенденции и пропуски, които имат пряко значение за планирането на ефективни превантивни интервенции.

Контекст: актуална ситуация на трафика на хора в България

Трафикът на хора продължава да представлява сериозно нарушение на човешките права в България, като страната остава предимно държава на произход на жертви, но едновременно с това функционира и като транзитна и все по-често като държава на дестинация. Според Годишния доклад за 2024 г. на Националната комисия за борба с трафика на хора (НКБТХ)¹ за изпълнение на Националната програма за предотвратяване и противодействие на трафика на хора и закрила на жертвите, преобладаващата форма на експлоатация остава сексуалната експлоатация, следвана от трудовата експлоатация, като се отчита и устойчива тенденция към диверсифициране на формите на експлоатация и използваните механизми за набиране и контрол.²

Докладът посочва, че най-уязвимите групи включват предимно жени на възраст между 18 и 30 години, които са социално слаби, безработни, с ниско образование или неграмотни, както и лица с умствени и/или психиатрични увреждания, маргинализирани и произхождащи от проблемни семейства. При трафика с цел сексуална експлоатация често се наблюдава въвличане чрез измама или изграждане на емоционална зависимост, включително чрез т.нар. модел „loverboy“, като в част от случаите жертвите първоначално възприемат участието си като доброволно, особено в държави от Западна Европа, където проституцията е легализирана.

Докладът на НКБТХ също отбелязва устойчива тенденция значителна част от придобитите средства да бъдат връщани в България чрез системи за бързи парични преводи или в брой, като материалната подкрепа за семействата в страната на произход се използва като механизъм за задържане в експлоатация, което допринася за висока латентност на престъплението и затруднява идентификацията и разследването. По отношение на трудовата експлоатация жертвите най-често се набират в икономически по-слабо развити региони на страната, сред трайно безработни лица с ниски или никакви доходи и без професионална квалификация. Наред с това се отчита и засилване на тенденцията за използване на интернет и социални мрежи като основен канал за набиране, манипулация и упражняване на контрол върху жертвите, включително чрез мобилни приложения и онлайн платформи, което допълнително усложнява процесите по ранна идентификация и превенция на трафика на хора.

¹Национална комисия за борба с трафика на хора. (2025). Годишен доклад за 2024 г. на Националната комисия за борба с трафика на хора за изпълнение на Националната програма за предотвратяване и противодействие на трафика на хора и закрила на жертвите. [ГОДИШЕН ДОКЛАД НА НКБТХ ЗА 2024 Г.](#)

²Национална комисия за борба с трафика на хора. (2025). Годишен доклад за 2024 г. на Националната комисия за борба с трафика на хора за изпълнение на Националната програма за предотвратяване и противодействие на трафика на хора и закрила на жертвите. [ГОДИШЕН ДОКЛАД НА НКБТХ ЗА 2024 Г.](#)

Четвъртият оценителен доклад на Групата от експерти на Съвета на Европа за борба с трафика на хора (GRETA) ³ подчертава, че уязвимостта към трафик на хора в България е тясно свързана със социално-икономически фактори, включително бедност, ограничен достъп до образование и заетост, липса на подкрепяща среда и икономическа зависимост. Докладът обръща специално внимание на уязвимостта на деца в неравностойно положение, включително деца в институционална и алтернативна грижа, и подчертава, че рискът от трафик на хора се засилва в ситуации на нестабилност и преход, когато подкрепящите системи отслабват или се прекъсват. GRETA отбелязва също, че макар България да разполага с развита нормативна и институционална рамка за противодействие на трафика на хора, съществуват значителни предизвикателства, свързани с превенцията, ранното идентифициране на уязвими лица и устойчивото финансиране на услуги за подкрепа, както и с ограничената координация между системите за закрила, социални услуги и механизмите за противодействие на трафика на хора.

Други официални международни оценки включват деца в резидентни грижи сред уязвимите групи за трафик на хора в България, което поставя основите за по-специализиран анализ на риска сред младежи, напускащи алтернативна грижа.⁴ Понастоящем, според експертни оценки, една пета от жертвите на трафик, който получават подкрепа в държавните приюти, имат история на отглеждане в институционална грижа.⁵

В този контекст младежите, напускащи алтернативна грижа, се очертават като група с натрупани и пресичащи се уязвимости, които не са систематично и целенасочено адресирани като специфичен рисков профил в българските стратегически документи и превантивни политики за противодействие на трафика на хора.

Алтернативната грижа в България

„Алтернативна грижа“ се наричат грижите, предоставяни за деца, когато техните родители не могат да ги осигурят. В тези случаи държавата поема отговорността за закрилата на децата, като те се настаняват в социални услуги, в които грижата за тях се осъществява от други възрастни. Основната цел на алтернативната грижа е да осигури защита, стабилност и условия за развитие на децата, лишени от родителска грижа, до момента, в който те могат да бъдат реинтегрирани в семейна среда или да преминат към самостоятелен живот.

В практиката децата и младежите се настаняват най-често в два основни типа услуги:

1. резидентни услуги, като най-разпространената форма е Центърът за настаняване от семеен тип (ЦНСТ);
2. приемни семейства.

³ GRETA Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings. (2025). Fourth Evaluation Round, Measures to prevent and detect vulnerabilities to human trafficking, Evaluation Report Bulgaria. [FOURTH EVALUATION ROUND – BULGARIA - GRETA](#)

⁴ U.S. Department of State. (2025). 2025 Trafficking in Persons Report: Bulgaria. [Bulgaria - United States Department of State](#)

⁵ Интервю експерт/служител социални услуги №6, София, 3 септември 2026

Младежите имат право да останат в тези услуги до завършване на средно образование, но не преди навършване на 18 години и не по-късно от навършване на 20 години. През периода на престой в алтернативна грижа всяко дете има определен социален работник, който носи отговорност за управлението на случая и за координацията на подкрепата.

Център за настаняване от семеен тип за деца и младежи (с или без увреждания) е форма на социална услуга от резидентен тип, насочена към децата в България, които имат нужда от грижа извън тяхното семейство. Тази социална услуга е създадена като резултат от реформата, наречена деинституционализация, която стартира през 2009 г. Според Националната стратегия „Визия за деинституционализация на децата в Република България“ «Деинституционализацията е процес на замяна на институционалната грижа за деца с грижа в семейна или близка до семейната среда в общността, като не се ограничава само до извеждане на децата от институциите. Това е процес на предотвратяване на настаняванията на деца в институциите, създаване на нови възможности за децата и семействата да получат подкрепа в общността и протича на много нива...»⁶

Приемната грижа е друга форма на услуга, даваща възможност детето да бъде гледано (краткосрочно или дългосрочно) в семейството на други хора, а не в ЦНСТ, а приемните родители следва да осигуряват стабилна и сигурна среда за децата.

Съществуват и други услуги, свързани с деца и младежи, които ги обхващат в периода преди или след напускане на алтернативната грижа. Според Регистъра на видовете социални услуги за деца, финансирани от държавния бюджет на Агенцията за социално подпомагане (АСП), част от тях са⁷:

- „Преходно жилище е форма на социална услуга за деца в риск по смисъла на Закона за закрила на детето от 15- до 18-годишна възраст, осигуряваща настаняване на не повече от 8 деца като мярка за закрила на детето и подкрепа от специалисти за придобиване на знания и практически умения за водене на относително самостоятелен начин на живот и подготовката им за включване в живота на общността.“

- „Наблюдавано жилище е форма на социална услуга за пълнолетни лица с или без увреждания от 18- до 25-годишна възраст, които са били настанени извън семейството по реда на Закона за закрила на детето, осигуряваща настаняване и условия за водене на самостоятелен начин на живот. Подкрепата на лицата от специалисти се осъществява извън услугата чрез психологически, социални, правни и трудови консултации. Капацитетът на услугата е до 6 места.“⁸

⁶ Министерство на труда и социалната политика. (2009). Национална стратегия „Визия за деинституционализация на децата в Република България“. [Визия за деинституционализацията на децата в Република България](#)

⁷ Агенция за социално подпомагане, Регистър на видовете социални услуги за деца, финансирани от държавния бюджет. [Регистър на видовете социални услуги, финансирани от държавния бюджет / Агенция за социално подпомагане](#)

⁸ Агенция за социално подпомагане, Регистър на видовете социални услуги за пълнолетни деца, финансирани от държавния бюджет [Регистър на видовете социални услуги, финансирани от държавния бюджет / Агенция за социално подпомагане](#)

Обхват и структура на алтернативната грижа

Към 2025 г. системата на алтернативната грижа в България включва значителен брой резидентни и преходни услуги. Данни от Регистъра на видовете социални услуги, финансирани от държавния бюджет, показват следната картина:

Вид услуга	Брой	Капацитет деца
Център за настаняване от семеен тип за деца без увреждания	144	1677
Център за настаняване от семеен тип за деца и младежи без увреждания	1	12
Център за настаняване от семеен тип за деца с увреждания	7	93
Център за настаняване от семеен тип за деца и младежи с увреждания	106	1422
Център за настаняване от семеен тип за деца и младежи с увреждания с потребност от постоянни медицински грижи	9	73
Преходни жилища за деца	23	182
Наблюдавани жилища за младежи 18-25 г.	23	112

Таблица 1. Социални услуги за деца и младежи, финансирани от държавния бюджет

Наред с тези услуги, под 80 деца продължават да бъдат настанени в два дома за медико-социални грижи за деца (ДМСГД) (МТСП, към октомври 2025 г.), а 1498 деца са настанени в приемни семейства (АСП, към 30 септември 2025 г.).

Ако сравним данните за 2025 г. с тези за 2022 г. от предишния доклад на „Дигнита“ се очертава относителна стабилност в общата структура на системата на алтернативната грижа в България, при наличие на ограничени, но значими промени в отделни сегменти. Общият брой на ЦНСТ за деца без увреждания остава почти непроменен - от 143 през 2022 г. на 144 през 2025 г., като се наблюдава минимално увеличение на капацитета (от 1668 на 1677 места). Това показва, че основният модел на резидентна грижа се запазва, без съществено намаляване на броя на децата, преминаващи през тези услуги.

При услугите за деца и младежи с увреждания се отчита слабо реструктуриране, но не и съществено намаляване на резидентната грижа. Общият брой и капацитет на ЦНСТ за деца и младежи с увреждания през 2025 г. остават съпоставими с тези от 2022 г., което показва, че значителен брой деца и младежи с увреждания продължават да израстват в резидентни форми на грижа и впоследствие да напускат системата при сходни условия и рискове.

По-отчетлива положителна тенденция се наблюдава при преходните и наблюдаваните жилища. Броят на преходните жилища за деца се увеличава от 18

през 2022 г. на 23 през 2025 г., а капацитетът им нараства от 142 на 182 места. Аналогично, наблюдаваните жилища за младежи на възраст 18-25 г. се увеличават от 18 на 23, а капацитетът - от 88 на 112 места. Въпреки този напредък, капацитетът на тези услуги остава ограничен в сравнение с броя на младежите, които ежегодно напускат алтернативна грижа, което означава, че значителна част от тях продължават да преминават към самостоятелен живот без подкрепена преходна среда.

Особено съществена промяна се отчита по отношение на домовете за медико-социални грижи за деца (ДМСГД). Докато през 2022 г. 220 деца (почти всички с увреждания) са били настанени в 4 ДМСГД, към октомври 2025 г. броят им намалява до под 80 деца, настанени в 2 дома. Това показва напредък в процеса на деинституционализация, но и наличие на остатъчни институционални форми, които продължават да функционират.

По отношение на приемната грижа се наблюдава леко намаление на броя на децата, настанени в приемни семейства - от 1593 през 2022 г. на 1498 през 2025 г. Тази промяна може да се тълкува както като резултат от демографски фактори, така и като индикация за ограничен капацитет и устойчивост на приемната грижа като алтернатива на резидентните услуги.

Сравнението между 2022 и 2025 г. показва, че макар да има напредък в развитието на преходни и наблюдавани жилища и в намаляването на броя на децата в ДМСГД, системата на алтернативната грижа остава в значителна степен зависима от резидентни форми. Това означава, че голям брой младежи продължават да напускат системата в рамките на кратък и нормативно определен период, при условия, които запазват или възпроизвеждат ключови уязвимости, свързани с повишен риск от експлоатация и трафик на хора.

Преходът от грижа към самостоятелен живот: институционалните ограничения като системен риск

Изследванията показват, че приблизително 200 млади хора всяка година преминават от институционална и резидентна грижа към самостоятелен живот, като за повечето от тях системата на грижа е била основната среда за израстване през детството⁹. Преходът от алтернативна грижа към самостоятелен живот се очертава като критичен период, в който натрупаните във времето уязвимости на младежите се активират и задълбочават.

Международни изследвания, както и национални доклади сочат, че младежите напускащи резидентни услуги, осъществяват този преход към самостоятелност в изключително несигурна среда. За разлика от своите връстници, отгледани в семейна среда, тези млади хора преминават през „компресиран и ускорен“ процес на израстване, при който изискванията за зрялост възникват внезапно, без те да разполагат с какъвто и да е икономически, социален или родствен капитал. В този критичен момент те са напълно неподготвени за реалността. Проблемът се

⁹ Ноу-хау център за алтернативни грижи за деца, НБУ. (2020). За младежите, на които предстои да напуснат институционалната грижа и политиката към тях. [За младежите, на които предстои да напуснат институционалната грижа и политиката към тях - Деинституционализацията на децата в България](#)

задълбочава и от факта, че персоналът в резидентните услуги често не притежава необходимата професионална и емоционална квалификация, за да ги подкрепи.¹⁰

Макар подготовката за напускане на грижа да е нормативно регламентирана и да включва изготвянето на индивидуален план за напускане, насочен към развитие на умения за самостоятелен живот и планиране на бъдещето, на практика този процес често остава формален и неравномерно приложен. Водещата роля на социалния работник при оценката на потребностите и рисковете, както и при информирането на младежите за възможностите за последваща подкрепа, е ключова, но се осъществява в условия на висока натовареност, ограничен капацитет и липса на специализирани инструменти за работа с рискове, свързани с експлоатация и трафик на хора.¹¹

Доклад на SOS Детски селища България¹² показва, че значителна част от младежите напускат системата в условия на ограничена реална подготовка и без устойчив механизъм за последваща подкрепа. След излизане от алтернативната грижа подкрепата често е фрагментарна, проектно обвързана или напълно липсваща, а формалната връзка със системата на социалните услуги рязко се прекъсва. Това прекъсване често съвпада с липса на доход, несигурна жилищна ситуация и ограничен достъп до услуги, което значително увеличава уязвимостта на младежите.

Ограниченият капацитет на преходните и наблюдаваните жилища допълнително стеснява възможностите за плавен и подкрепен преход към самостоятелен живот. Достъпът до общински жилища също е изключително затруднен. В някои общини на младежите се предоставят общински жилища на ниски цени, но те често са в изключително лошо състояние – със счупени мебели, компрометирани замазки и липсващи водопроводни или електрически инсталации. Това изисква сериозни първоначални финансови инвестиции, които са невъзможни за младеж без спестявания. В общините, където няма преференции за напускащи алтернативна грижа, срокът за чакане е дълъг. Това принуждава младежите да излязат на свободния пазар без доходи, което ги поставя в директен риск от бездомност или ги тласка към маргинализирани зони с неформални жилища, застрашавайки социалната им интеграция.¹³

В резултат част от младежите се оказват принудени да се справят самостоятелно в условия на висока несигурност, без стабилна подкрепяща среда и без достатъчни практически умения за дългосрочно планиране. В тези условия те често развиват стратегии за оцеляване „ден за ден“, което затруднява оценката на рисковете и ги прави особено уязвими към постепенно въвличане в експлоатационни ситуации, при които контролът и зависимостта се изграждат във времето.

¹⁰ Пампоров, А. Млади хора, напускащи институционална грижа: Картографиране на умения, пропуски в знанията и лидерски потенциал. София: СНЦ „Инициатива за равни възможности“, 2026

¹¹ Пампоров, А. Млади хора, напускащи институционална грижа: Картографиране на умения, пропуски в знанията и лидерски потенциал. София: СНЦ „Инициатива за равни възможности“, 2026

¹² SOS Детски селища България. (2019). От грижа към самостоятелност: подкрепа за младежите, напускащи грижа в България. [doklad-ot-Grija-kum-samostoyatelnost.pdf](#)

¹³ Пампоров, А. Млади хора, напускащи институционална грижа: Картографиране на умения, пропуски в знанията и лидерски потенциал. София: СНЦ „Инициатива за равни възможности“, 2026

В този контекст институционалните ограничения на системата на алтернативна грижа - рязкото прекъсване на подкрепата след напускане, липсата на системно последващо проследяване, ограниченият капацитет за индивидуална работа и отсъствието на целенасочена превенция на трафика на хора – функционират като системен риск. Вместо да компенсират натрупаните уязвимости, системата често не успява да осигури достатъчни защитни механизми в най-критичния преходен период, което създава условия младежите да напускат грижа с повишен риск от експлоатация и трафик на хора.

Уязвимости към трафик на хора на младежите, напускащи алтернативна грижа

Изложените в предходната точка системни и институционални фактори очертават рамката, в която младежите напускат алтернативната грижа и преминават към самостоятелен живот. В настоящата точка фокусът се измества от организацията на системата към преживяването и ситуацията на самите младежи, като се разглеждат конкретните уязвимости, които възникват или се задълбочават в резултат от тези системни дефицити. Анализът по-долу се спира подробно на емоционалните, икономическите и социалните уязвимости на младежите, напускащи алтернативна грижа, и на начина, по който тяхното кумулиране увеличава риска от въвлечане в трафик на хора.

Емоционални уязвимости

Експертните наблюдения показват, че значителна част от младежите напускат алтернативна грижа с неустойчиви модели на привързаност и затруднено изграждане на доверие. Първоначално раздялата с родителската грижа причинява дълбока психическа травма, разрушава чувството за сигурност и провокира трайни състояния на тревожност, депресия и емоционална нестабилност у детето. Този остър психо-социален стрес често се проявява на физическо ниво, като забавя цялостното психомоторно развитие и увеличава риска от дългосрочни хронични здравословни проблеми.¹⁴ Преживените ранни загуби и честите смени на услуги и обгрижващи възрастни, след настаняването в резидентна услуга, водят до силна потребност от принадлежност, внимание и приемане.¹⁵

Израстването в средата на ЦНСТ изгражда у децата специфичен навик за постоянна, интензивна комуникация и споделяне ежедневието. Внезапното прекъсване на тази институционална „заедност“ изправя младежите пред непознато и парализиращо чувство за самота, за което те нямат изградени механизми за справяне. Този остър психо-емоционален дефицит се превръща в най-критичния фактор за уязвимост. В стремежа си да запълнят празнотата и да открият бързо усещане за сигурност, младите хора проявяват безкритично доверие към всеки, който демонстрира минимално благоразположение.¹⁶ Тази

¹⁴ Коалиция Детство. (2025). Раздялата на деца от техните семейства. [Причини за раздялата на децата и семействата в България](#)

¹⁵ Интервю експерт/служител социални услуги №3, София, 13 ноември 2025; интервю с експерт/служител социални услуги №2, София, 16 октомври 2025.

¹⁶ Пампоров, А. Млади хора, напускащи институционална грижа: Картографиране на умения, пропуски в знанията и лидерски потенциал. София: СНЦ „Инициатива за равни възможности“, 2026

психологическа уязвимост се експлоатира целенасочено от извършителите на трафик на хора, които използват привидното скъсяване на дистанцията, за да изградят дълбока емоционална зависимост у жертвата.

„Младите хора искат да принадлежат към нещо, към група. [...] И тази потребност от принадлежност много често ги тласка точно към трафикантите... Много често експлоатацията при младежите започва по-скоро с някакво добро отношение. Тоест трафикантът е видял, че самото лице има потребност. Потребността може да е някой да те вижда, някой да те изслушва... Някой ти предлага любов, приятелство. Нещо, което ти никога си нямал в този живот.“¹⁷

Тази психо-емоционална динамика разкрива дълбока системна травма от институционалното отглеждане, която в клиничната литература се дефинира като нарушена способност за емоционална саморегулация и диференциране на безопасна от рискова социална среда. Липсата на устойчива родителска фигура или дългосрочен личен наставник в преходния период блокира развитието на т.нар. „критичен филтър“ на доверието при младежите. Институционалният модел на „колективно обгрижване“ парадоксално отглежда индивиди, които са едновременно хиперчувствителни към отхвърляне и екстремно компромисни спрямо личните си граници, стига да им бъде предложена симулация на принадлежност. Престъпните мрежи операционализират този дефицит, превръщайки емоционалния глад в първичен инструмент за принуда, което обяснява защо жертвите често остават лоялни към експлоататора дълго след първоначалната фаза на набиране. Международни анализи също посочват, че деца и младежи с опит в институционална грижа са по-уязвими към подобни модели на въвличане именно поради незадоволени потребности от стабилна привързаност и сигурност.¹⁸

Икономическа уязвимост

В първите месеци след напускане на алтернативна грижа икономическата уязвимост на младежите се изостря значително и се превръща в ключов фактор за повишен риск от експлоатация. В този период младежите са под силен натиск да осигурят доход и жилище в условия на липса на стабилна подкрепа. Ограниченият достъп до защитени или общински жилища ги принуждава да търсят алтернативи на свободния пазар, където липсата на спестявания и заетост може да ги постави в риск от бездомност или да ги тласне към жилищни зони с концентрация на неформални жилища и маргинализирани условия на живот. Този жилищен дефицит рязко застрашава здравето, живота и социалната им интеграция.¹⁹

Тези обстоятелства на несигурност ги правят по-склонни да приемат неформални или високорискови предложения за работа, често без трудов договор и при неясни условия. Тези предложения най-често достигат до тях чрез неформални посредници или познати, което допълнително затруднява

¹⁷ Интервю експерт/служител социални услуги №6, София, 3 септември 2026

¹⁸ Lumos Foundation. (2020). Cracks In The System: Child Trafficking In The Context Of Institutional Care In Europe. [Cracks In The System - Lumos Foundation](#)

¹⁹ Пампоров, А. Млади хора, напускащи институционална грижа: Картографиране на умения, пропуски в знанията и лидерски потенциал. София: СНЦ „Инициатива за равни възможности“, 2026

разпознаването на рисковете и увеличава вероятността от трудова експлоатация и други форми на злоупотреба.²⁰

„Едно дете (бивш клиент на резидентна услуга) работи в автомобилка, сега му трябва шофьорска книжка. Няма работно време, работи на студа, плащат му на ръка. Друго дете мие стъкла на офиси, не през фирма. Пак в тежки условия на труд.“²¹

Значителна част от младежите, напуснали грижа, изпитват сериозни затруднения при намиране и задържане на заетост, а част от тях попадат в категорията на младежи, които не учат, не работят и не се обучават (NEET).²² Тази икономическа несигурност ограничава възможностите за избор и увеличава уязвимостта на младежите към различни форми на експлоатация, включително трафик на хора.

Материалната депривация в първите седмици след напускането на алтернативна грижа не трябва да се разглежда просто като бедност, а като остра икономическа безпомощност, породена от пълната липса на трансферен фамилен капитал. Докато връстниците им, отгледани в семейства, разчитат на скрити икономически субсидии (безплатен подслон, споделена храна, социални връзки на родителите), младежите от резидентните услуги излизат на свободния пазар с нулев материален буфер. Внезапният сблъсък с реални пазарни разходи (депозити за наем, битови сметки, текуща издръжка) генерира състояние на хроничен финансов стрес. В този контекст сивата икономика и нерегламентираният труд се явяват не съзнателен избор, а единствен наличен механизъм за физическо оцеляване „ден за ден“, което автоматично ги лишава от правна защита и ги позиционира в периферията на пълна трудова експлоатация.

Ограничени умения за самостоятелен живот

Много младежи напускат алтернативна грижа с ограничени практически умения за самостоятелен живот, включително управление на лични финанси, търсене на редовни форми на заетост и критична оценка на предложения за работа и подкрепа. Липсата на тези умения затруднява разпознаването на рискови ситуации и намалява способността за вземане на информирани решения.

Младежите често не разполагат с достатъчно знания за трудовите си права, механизмите на експлоатация и начините за търсене на помощ, което ги прави по-податливи на манипулация и постепенно въвличане в контролиращи отношения. Международни доклади подчертават, че подобни дефицити в уменията и информираността значително увеличават риска от трафик, особено когато експлоатацията не е явна в началото.²³

„Не може така просто да ги пуснеш и те изведнъж да се овластят и да започнат да живеят самостоятелно. Всичко това ги излага на

²⁰ Интервю експерт/служител социални услуги №1, София, 1 септември 2025

²¹ Интервю експерт/служител социални услуги №3, София, 13 ноември 2025

²² SOS Детски селища България. (2019). От грижа към самостоятелност: подкрепа за младежите, напускащи грижа в България. [doklad-ot-Grija-kum-samostoyatelnost.pdf](#)

²³ GRETA Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings. (2025). Fourth Evaluation Round, Measures to prevent and detect vulnerabilities to human trafficking, Evaluation Report Bulgaria. [FOURTH EVALUATION ROUND – BULGARIA – GRETA](#)

огромен риск. Те нямат уменията и знанията и стават много лесна жертва.²⁴

Още по-голямо е предизвикателството за развитие на самостоятелен живот пред младежите, настанени в ЦНСТ, които страдат от различни видове дефицити – психически или физически. С тези деца най-често се злоупотребява – от познат възрастен или от член на семейството.²⁵

Търсене на сигурност и „бързи решения“

След напускане на грижа много младежи се намират в ситуация на силен натиск да намерят бързи решения - за доход, жилище или принадлежност към група. В условията на несигурност и самота обещанията за „лесни пари“, „сигурна работа“ или „по-добър живот“ могат да изглеждат като единствен изход.

„Той остава на улицата без никакви доходи, не може да се върне към биологичната си майка, т.е. няма добри отношения с нея, дължи пари на лихвари. Т.е. той е принуден от обстоятелствата да се включи в някаква такава престъпна дейност, заминава за Великобритания...Всъщност, пристигайки във Великобритания, посрещат го, разбира се, групата българи, които са там и го настаняват в една къща, заедно с още други, имало е хора от България, от Унгария, от Румъния, които са там не по собствено желание, разбира се. Работата им е да обикалят по хотели и ресторанти да продават наркотици, т.е. на определени хора, но той шофира кола в Великобритания без да има книжка. И той се сеца това да го използва като мотив (да превиши скоростта, за да бъде санкциониран и да се обърне към полицията).“

Експертният опит показва, че именно този стремеж към незабавна сигурност често се използва от лица и мрежи, ангажирани в трафик на хора.

„За съжаление, много често, пак по разкази на самите пострадали лица, самите трафиканти обикалят около тези социални услуги за младежи и много добре знаят кога те ще напуснат услугата. [...] Трафикантите, за съжаление, много умело знаят как да работят с тези уязвимости.“²⁶

„Гравитират различни хора около тези институции (резидентни услуги). Има никакви мрежи, бивши и настоящи, някои значителни. Хора от „Underground-a“.“²⁷

Този натиск за намиране на мигновени решения създава силен психологически тунелен ефект (tunnel effect) – състояние, при което непосредствената заплаха (кризисен дълг, липса на храна или подслон) заема целия когнитивен капацитет на индивида и го прави неспособен да оцени дългосрочните рискове и последици. Обещанията на трафикантите за авансово плащане, организиран транспорт или бързо уреждане на бита действат като перфектна примамка. Младежите биват увеличавани в капана на привидното облекчение, без да съзнават, че

²⁴

²⁵ Интервю експерт/служител социални услуги №3, София, 13 ноември 2025

²⁶ Интервю експерт/служител социални услуги №6, София, 3 септември 2026

²⁷ Интервю експерт/служител социални услуги №3, София, 13 ноември 2025

първоначалните финансови жестове са калкулиран дълг, който по-късно ще бъде използван за тяхното заробване и принудително задържане в експлоатация.

Рискът се увеличава допълнително, когато младежите нямат достъп до навременна информация, доверени възрастни или услуги, към които да се обърнат при съмнение или проблем. В такива случаи зависимостта от експлоатиращото лице или среда може бързо да се задълбочи и да затрудни излизането от ситуацията.

Кумулиране на уязвимости в преходния период

Най-същественият риск от трафик на хора възниква не от отделен фактор, а от кумулирането на уязвимости - икономическа несигурност, липса на подкрепа, ограничени умения и натиск за самостоятелност - в рамките на много кратък период след напускане на алтернативна грижа. Отглеждането в институционална грижа само по себе си не е единственият и решаващ фактор за увеличаването на риска от трафик. По-скоро, рискът се засилва от припокриването на факторите, описани по-горе:

„Тя се формира във взаимодействието между всичките тези фактори, които изредих, житейски опит, липса на такъв житейски опит, настоящи потребности, средата, в която детето е отглеждано и неговите налични защитни механизми, които има. Тук говорим за една комбинация от фактори и самият факт на настаняване не е достатъчен, т.е. самият начин на отглеждане на детето, дали е в институция, дали е в семейство, не е достатъчно, за да се предопредели какво ще стане в бъдеще.“²⁸

Експертните интервюта ясно показват, че първите месеци след напускането са решаващи и именно тогава младежите са най-изложени на експлоатационни практики.

Критичният характер на този преход се задълбочава от институционалния вакуум, в който младите хора попадат веднага след напускане на резидентните услуги. Социална подкрепа не предлага устойчиви държавно финансирани програми или специализирани „мостови“ услуги, които да осигурят защитен преход между контролираната среда на центровете и пълната автономност. Липсата на последващо проследяване и на достъпни жилищни или менторски алтернативи превръща административното напускане на системата в остър структурен риск. Без налична институционална „сигурна база“, младежите преживяват внезапно и парализиращо отделяне, което ги прави уязвими към манипулативните подходи на трафикантите.

„И рискът е, че нямаме, поне аз нямам наблюдения да има такава като преходна услуга, която да е някакъв мост между защитената среда, в която са отглеждани, в която са живели младежите и прехода към самостоятелен начин на живота. Защото, чисто психологически, това е един вид период на разделяне и индивидуализация. Младият човек трябва постепенно да изгради усещането, че може сам, но също време, но да знае, че има сигурна база, към която може да се обърне.“

²⁸ Интервю експерт/служител социални услуги №6, София, 3 септември 2026

*Дали това е човек, дали е група, тъй като много често в услугите това са наблюдения, които имам от самите жертви... Те казват, навършваш 18, вече си пълнолетен, но от тук нататък се оправяй сам. В този момент да се прекъсне подкрепата точно тогава, когато самото лице изгражда чисто вътрешно усещането, че вече е сам и няма на кого да разчита, това е една от сериозните уязвимости, които аз наблюдавам.*²⁹

Механизми и пътища към трафик на хора сред младежи, напускащи алтернативна грижа

При младежите, напускащи алтернативна грижа, трафикът на хора рядко започва с директна принуда или очевидно насилие. В повечето случаи въвличането се осъществява постепенно, чрез механизми, които се възползват от натрупаните уязвимости, от нуждата от сигурност и от липсата на подкрепяща среда. Анализът по-долу разглежда основните пътища, чрез които рискът от трафик се материализира в конкретни експлоатационни ситуации.

Въвличане чрез предложения за работа и икономическа подкрепа

Един от най-често срещаните механизми на въвличане е чрез предложения за работа, които на пръв поглед изглеждат като възможност за бързо стабилизиране. Експертите разказват, че младежите, напускащи грижа, често приемат работа без трудов договор, при неясни условия или чрез неформални посредници, поради липса на алтернативи и натиск за незабавен доход.

В тези случаи експлоатацията може да започне с ниско заплащане, удължено работно време или задържане на документи и постепенно да прерасне в трудова експлоатация или трафик на хора. Международни доклади отбелязват, че именно икономическата зависимост и първоначално „доброволното“ приемане на рискови условия са често използвани механизми за контрол над жертвите.³⁰

Неформални посредници и „познати“ като входна точка

Експертният опит показва, че въвличането рядко се осъществява от напълно непознати лица. Много по-често посредници са хора от обкръжението на младежите – познати, приятели, бивши партньори или лица, които вече имат установен контакт и доверие. Това значително затруднява разпознаването на риска и намалява вероятността младежите да потърсят помощ на ранен етап.

*„Най-често си търсят работа през познати. Някой да ги заведе някъде и да каже аз този го познавам, може ли да работи и той“.*³¹

Освен в неформална заетост, или в експлоатационни практики, лица от близкото обкръжение на роднини и приятели или познати често въвличат младежите и в

²⁹ Интервю експерт/служител социални услуги №6, София, 3 септември 2026

³⁰ United Nations, Office on Drugs and Crime. (2024). Global Report on Trafficking in Persons 2024. [GLOTIP2024 BOOK.pdf](#)

³¹ Интервю експерт/служител социални услуги №1, София, 1 септември 2025

измамни схеми и злоупотреби, свързани с взимане на кредити, финансови измами, и извършване на криминални дейности.

„Имахме един младеж. Той беше собственик на две заведения във Виена. Да. Които бяха приписали на негово име.“³²

Липсата на стабилна социална среда прави младежите по-зависими от хора, които те припознават като близки и роднини. В някои от случаите, това са братовчеди и роднини, които имат сходна съдба и съответно много лесно печелят доверието на младежите.

„Липсата на подкрепяща среда категорично е фактор, но и пък това, подкрепящата ти среда да е рискова, също е много голям фактор. Защото съм виждала пред очите си момичета, които се завихрят точно през това. Много често през сестра, братовчедка, през роднини, като особено в по-бедните части на някои ромски махали съм го виждала това.“³³

Този специфичен път на въвличане включва експлоатация чрез злоупотреба с доверие в рамките на затворени общности. Младежите, израснали извън семейна среда, имат изкривена представа за роднинска солидарност и са склонни да идеализират новопоявили се роднини или по-големи „авторитети“ от тяхната среда. Трафикантите често използват фигури с идентичен социален бекграунд (например бивши възпитаници на същите резидентни услуги), които служат като „модел за подражание“ с демонстрация на бърз материален просперитет.

Освен това, превръщането на тези уязвими младежи във фиктивни управители на фирми или титуляри на бързи кредити е ефективен механизъм за юридическо обвързване. Когато младежът осъзнае, че носи наказателна и финансова отговорност за престъпни схеми, престъпната мрежа започва да го изнудва, принуждавайки го да отработи генерирания дълг чрез незаконни дейности или проституция.

Въвличане чрез емоционални и псевдоподкрепящи взаимоотношения

Друг често срещан път към трафик на хора е чрез изграждане на емоционална връзка, която постепенно се превръща в инструмент за контрол. Експертните интервюта показват, че младежи с история на институционална грижа често търсят близост, признание и чувство за принадлежност, което ги прави уязвими към манипулативни взаимоотношения.³⁴

В този модел подкрепата първоначално се изразява във внимание, грижа, любов и обещания за сигурност, но постепенно води до ограничаване на автономията, икономическа зависимост и въвличане в експлоатационни дейности. Изследване на Сдружение „Инициатива за равни възможности“ сочи, че нуждата от принадлежност и бягството от изолацията често тласкат девойките, напускащи алтернативна грижа, към прибързано съжителство или ранен брак. В малките и икономически изостанали населени места, където липсват реални алтернативи за образование или заетост, този път масово се възприема като единствен

³² Интервю експерт/служител социални услуги №5, София, 4 април 2026

³³ Интервю експерт/служител социални услуги №1, София, 1 септември 2025

³⁴ Интервю експерт/служител социални услуги №2, София, 16 октомври 2025

легитимен модел за социално оцеляване. В резултат младите жени попадат под пълния контрол на по-възрастни или криминално проявени партньори. Проявата на ревност, ограничаването на социалните контакти и налагането на икономически рестрикции първоначално се маскират и интерпретират от младежите като „форма на загриженост“.³⁵

Международни анализи описват подобни модели като често срещани при млади хора от уязвими групи, при които контролът се изгражда постепенно и трудно се разпознава в ранните етапи.³⁶

Рискова трудова миграция

Част от младежите, напускащи алтернативна грижа, разглеждат трудовата миграция като единствена възможност за подобряване на жизнените си условия. Миграцията може да бъде породена както от желанието им да избегнат социално изключване, така и от страх от институционалната стигма след напускане на услугите.

При все това, младите хора с ограничени ресурси и социална подкрепа са особено уязвими при трансгранична трудова мобилност, тъй като често не разполагат с информация за правата си и механизмите за защита. При липса на информация, подкрепа и проверими канали за заетост, това ги поставя в риск от въвлечане в различни форми на експлоатация: от нарушаване на трудовите им права и административни нарушения, до трудова експлоатация и трафик с цел принудителен труд, или сексуална експлоатация.

Постепенно задълбочаване на контрола и ограничаване на възможностите за излизане

Независимо от първоначалния механизъм на въвлечане, обща характеристика на пътищата към трафик на хора е постепенното задълбочаване на контрола. Това може да включва икономическа зависимост, изолация, задлъжняване, психологически натиск или комбиниране на различни форми на манипулация и контрол. Регистрирани случаи на трафик сред младежи, с история в отглеждане на алтернативна грижа сочат, че трафикантите използват езиковата бариера, непознаването на местното законодателство, географската дезориентация и липсата на връзка с подкрепяща среда в държава на произход и дестинация като механизъм за упражняване на контрол на пострадалите лица. Използването на младежите за извършване на криминални дейности допълнително задълбочават примката на контрол.

В този етап възможностите на младежите да потърсят помощ или да напуснат експлоатационната ситуация значително намаляват, особено при липса на доверени лица и услуги, към които да се обърнат. Международният опит показва,

³⁵ Пампоров, А. Млади хора, напускащи институционална грижа: Картографиране на умения, пропуски в знанията и лидерски потенциал. София: СНЦ „Инициатива за равни възможности“, 2026

³⁶ GRETA Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings. (2025). Fourth Evaluation Round, Measures to prevent and detect vulnerabilities to human trafficking, Evaluation Report Bulgaria. [FOURTH EVALUATION ROUND – BULGARIA – GRETA](#)

че именно тази фаза често остава невидима за институциите, тъй като жертвите не се самоидентифицират като такива и рядко подават сигнали.³⁷

Изводи и препоръки

Основни изводи

Анализът показва, че младежите, напускащи алтернативна грижа, са изложени на повишен риск от трафик на хора не поради индивидуални характеристики или „рисково поведение“, а в резултат от натрупване на структурни уязвимости и системни пропуски в подкрепата. Рискът се формира постепенно и се изостря рязко в периода непосредствено след напускане на грижа, когато институционалната подкрепа намалява или напълно се прекратява.

Алтернативната грижа в България осигурява формална рамка за закрила, но не успява в достатъчна степен да подготви младежите за реалните социални и икономически условия извън системата. Ограниченият достъп до последваща подкрепа, липсата на устойчиви жилищни решения и недостатъчната подготовка за трудовия пазар създават условия, в които младежите са принудени да търсят бързи решения за оцеляване. Именно в този контекст възникват основните пътища към трафик на хора – сексуална и трудова експлоатация, рискова трудова миграция, неформална заетост и зависимости, използвани като механизъм за контрол.

Експертният опит от практиката потвърждава, че трафикът на хора рядко започва с открита принуда. По-често той се развива чрез привидно легитимни предложения за помощ, работа или подкрепа, които постепенно прерастат в експлоатация. Липсата на доверени възрастни, стабилни социални контакти и доверие в институциите допълнително затруднява разпознаването на риска и търсенето на помощ от страна на младежите.

Съществуващите политики и услуги за превенция на трафика на хора не разглеждат системно младежите, напускащи алтернативна грижа, като специфична рискова група. Превенцията остава фрагментирана, проектно обвързана и недостатъчно интегрирана в системата на закрилата на детето, което ограничава ефективността ѝ.

Препоръки

1. Ранна и системна превенция в рамките на алтернативната грижа

Превенцията на трафика на хора трябва да започва преди напускането на услугата и да бъде част от подготовката на младежите за самостоятелен живот. Анализът показва, че значителна част от риска се проявява в момента, в който младежът трябва за кратко време да вземе редица решения, свързани с работа, доход, жилище, отношения и евентуално преместване в друг град или държава. В този период липсата на опит и информация може да ограничи способността му да

³⁷ GRETA Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings. (2025). Fourth Evaluation Round, Measures to prevent and detect vulnerabilities to human trafficking, Evaluation Report Bulgaria. [FOURTH EVALUATION ROUND – BULGARIA – GRETA](#)

разпознава опасни ситуации и да оценява реалистично последствията от дадено предложение.

Затова превантивната работа е важно да започва достатъчно рано и да бъде практически ориентирана. Наред с общата информация за трафика на хора, младежите имат нужда от конкретни знания и умения за трудовите си права, съдържанието и значението на трудовия договор, проверката на работодатели и посредници, безопасното търсене на работа, рисковете при работа без договор и възможностите за търсене на помощ. Особено внимание може да се отдели на предложения, които изглеждат привлекателни именно защото обещават бързо решение – високо заплащане без необходимата квалификация, осигурено жилище и транспорт, работа в чужбина или финансова помощ срещу неясни ангажименти.

Превенцията трябва да обхваща и по-трудно разпознаваемите механизми на въвлечане. Анализът показва, че младежите могат да бъдат въвлечени не само от непознат работодател, но и от приятел, познат, роднина, бивш партньор или човек, който постепенно е изградил доверие. Затова е важно подготовката да включва и работа върху личните граници, разпознаването на контролиращо поведение, финансовата зависимост и ситуациите, при които „помощта“ постепенно се превръща в задължение или зависимост.

По този начин превенцията ще развива способността на младежите да разпознават риск и в отношения, които първоначално възприемат като безопасни.

2. Подсилване на последващата подкрепа след напускане на грижа, особено в първите месеци

Необходимо е да се изгради устойчив механизъм за подкрепа след напускане на алтернативната грижа, който да осигурява реален „мост“ между защитената среда на услугата и самостоятелния живот. Анализът показва, че именно този преход представлява критичен период: младежът едновременно губи ежедневната институционална подкрепа и трябва да осигури жилище, доход и заетост. Ограниченият капацитет на преходните и наблюдаваните жилища означава, че значителна част от младежите продължават да преминават към самостоятелност без достатъчно подкрепена среда.

Затова последващата подкрепа е добре да бъде насочена преди всичко към намаляване на обективната зависимост от рискови решения. Това включва достъп до подходящо жилище, съдействие при намиране на законна и устойчива заетост, помощ при административни и финансови въпроси и възможност за своевременна консултация при възникване на проблем. Когато един младеж няма къде да живее или няма средства за следващите няколко седмици, възможността да откаже работа без договор, да напусне неподходящо жилище или да прекрати отношения с човек, който упражнява контрол, е значително по-малка. Затова материалната и социалната подкрепа трябва да се разглеждат и като пряка мярка за превенция на експлоатацията.

Особено внимание трябва да се отдели на периода непосредствено след напускането, вместо подкрепата да се концентрира основно върху подготовката преди него. Именно тогава може да възникне необходимост от бърза реакция – например при загуба на работа, проблем с жилището, финансово задлъжняване или предложение за заминаване в чужбина. Наличието на достъпен човек или

услуга, към която младежът може да се обърне в такъв момент, може да предотврати превръщането на временната криза в зависимост от експлоатиращо лице.

В този контекст менторската подкрепа може да бъде един от механизмите за осигуряване на тази непрекъснатост. Тя обаче трябва да допълва, а не да замества достъпа до жилищни, социални, трудови и други услуги. Подкрепата след напускане е важно да бъде достатъчно устойчива и предвидима и да не зависи единствено от продължителността на временен проект.

3. Интегриране на превенцията на трафика на хора в индивидуалните планове за подкрепа

Превенцията на трафика на хора трябва да бъде включена в индивидуалното планиране на подкрепата, така че подготовката за напускане да отчита не само общите потребности на младежа, но и конкретните обстоятелства, които могат да увеличат неговата уязвимост. Анализът показва, че рискът не може да бъде определен единствено въз основа на това, че даден младеж е израснал в резидентна услуга. Уязвимостта възниква от съчетаването на различни фактори – житейски опит, емоционално състояние, социална среда, икономическа ситуация, налични умения и достъп до подкрепа.

Поради това индивидуалният план за напускане може да съдържа конкретна оценка на факторите, които поставят дадения младеж в по-висок риск. Това включва например липса на подходящо жилище, отсъствие на доход, предстоящо прекъсване на образование, намерение за работа в чужбина, наличие на финансови задължения, зависимост от определен човек или група, липса на доверена социална среда или трудности при разпознаването на контролиращо поведение. При младежи с увреждания или други специфични потребности е важно да се отчита и необходимостта от допълнителна подкрепа за разбиране на трудови, финансови и други рискове.

Тази оценка трябва да води до конкретни действия, а не само до отбелязване на наличен риск. Ако например младежът няма жилище, планът може да предвиди конкретна последователност от действия и отговорности за осигуряването му. Ако планира работа в чужбина, в него може да бъде включена подготовка за безопасна трудова миграция. Ако няма доверен възрастен, е важно предварително да бъде определено кой ще изпълнява тази функция след напускането. При наличие на рискова социална среда подкрепата може да бъде насочена и към изграждане на алтернативна мрежа от безопасни контакти.

По този начин индивидуалното планиране може да се превърне от административен елемент на подготовката за напускане в инструмент за управление на конкретните рискове, пред които ще бъде изправен всеки отделен младеж. Това е особено важно предвид констатацията, че съществуващите индивидуални планове за напускане невинаги се прилагат равномерно и че специалистите работят при висока натовареност и без достатъчно специализирани инструменти за оценка на рисковете, свързани с експлоатация и трафик.

4. По-добра координация между системата за закрила на детето и механизмите за противодействие на трафика на хора

Необходимо е да се засили координацията между системата за закрила на детето, социалните услуги и механизмите за противодействие на трафика на хора, така че идентифицирането и превенцията на риска да не зависят единствено от индивидуалния опит и чувствителност на отделните специалисти. Анализът показва, че макар България да разполага с нормативна и институционална рамка за противодействие на трафика на хора, съществуват дефицити в координацията между системите за закрила, социални услуги и механизмите за противодействие на трафика. Младежите, напускащи алтернативна грижа, същевременно не са системно разглеждани като специфична рискова група.

Необходимо е специалистите, работещи с деца и младежи в резидентна грижа, да разполагат с практически знания за ранните индикатори на експлоатация и за механизмите на въвличане, включително когато те са представени като предложение за работа, финансова помощ, романтична връзка или подкрепа от познат човек. Това е особено важно, тъй като анализът показва, че трафикът често не започва с очевидна принуда, а чрез изграждане на доверие и постепенно задълбочаване на икономическа, емоционална или друга зависимост.

Необходимо е да се развиват и механизми за своевременна консултация и насочване между специалистите от различните системи, включително при наличие на съмнение, че младеж е изложен на риск. Обменът на информация следва да бъде съобразен с изискванията за защита на личните данни и правата на младежите, но не трябва да възпрепятства навременната реакция в ситуации, при които са налице индикации за експлоатация или контрол. Съвместните обучения и превантивни дейности могат да допринесат за изграждането на общ подход и общ език при оценката на риска.

5. Развитие на овластяващ подход чрез индивидуални менторски сесии

Индивидуалната менторска подкрепа може да има важна роля в прехода от алтернативната грижа към самостоятелен живот, особено за младежи, които нямат стабилна социална мрежа извън услугата. Анализът показва, че за част от тях прекъсването на ежедневните отношения в ЦНСТ е свързано със силно усещане за самота и с потребност от принадлежност и сигурност. В същото време именно тази потребност може да ги насочи към хора, които предлагат внимание, помощ или материална подкрепа, но впоследствие използват изграденото доверие за упражняване на контрол.

Менторската подкрепа не трябва да се ограничава до превенция на трафика на хора. Тя може да има много по-широка функция – да подпомага младежа в изграждането на уменията и увереността, необходими за самостоятелен живот. Това включва практически въпроси като управление на лични финанси и бюджет, търсене и задържане на работа, разбиране на трудовите права, кандидатстване за жилище, работа с институции и административни документи, организиране на ежедневието, грижа за здравето и дома, както и изграждане на здравословни отношения и лични граници.

Този тип подкрепа има значение именно защото много от уменията, които младежите, отгледани в семейна среда, придобиват постепенно с помощта на родители и други близки възрастни, при младежите от алтернативна грижа често трябва да бъдат изградени по по-структуриран начин. Анализът показва

дефицити именно в области като управление на лични финанси, намиране на редовна заетост, оценка на предложения за работа, познаване на трудовите права и способност за самостоятелно вземане на решения.

Менторът може да има ролята на човек, с когото младежът обсъжда реални ситуации и постепенно се учи сам да намира решения. Менторът не поема отговорността вместо младежа, но например при търсене на работа могат заедно да преглеждат обяви и да обсъждат условията или вместо менторът да решава административен проблем, да помогне на младежа да разбере какво е необходимо и сам да премине през процедурата. По този начин подкрепата постепенно се оттегля, докато увереността и самостоятелността на младежа се увеличават.

Превенцията на трафика и експлоатацията остава естествена част от тази работа. Когато младежът знае как да търси законна работа, разпознава съмнителни предложения, разбира трудовите си права, умее да управлява доходите си и има към кого да се обърне при проблем, той разполага с повече реални възможности да откаже рисково предложение. По този начин превенцията не се случва чрез постоянно говорене за риска от трафик, а чрез изграждане на умения и условия, които намаляват самата уязвимост.

Особено важно е менторската връзка да продължи и след напускането на услугата. Така тя може да осигури известна приемственост в период, в който младежът вече не е в защитената среда на ЦНСТ, но все още изгражда своята самостоятелност. Наличието на доверен възрастен, към когото може да се обърне при въпрос или трудност, създава безопасна алтернатива на търсенето на подкрепа единствено в неформалната среда. Това е особено важно предвид констатацията, че именно познати, приятели, роднини или партньори могат да бъдат вход към експлоатационни отношения.

Настоящият анализ подчертава необходимостта превенцията на трафика на хора сред младежи, напускащи алтернативна грижа, да бъде разглеждана като неразделна част от политиките за преход към самостоятелен живот. Само чрез последователна, целенасочена и дългосрочна подкрепа може да се намали рискът от експлоатация и да се създадат реални възможности за безопасен и устойчив преход към независимост.

Библиография

Национални източници и регистри

Агенция за социално подпомагане, Регистър на видовете социални услуги за деца, финансирани от държавния бюджет. [Регистър на видовете социални услуги, финансирани от държавния бюджет / Агенция за социално подпомагане](#)

Агенция за социално подпомагане, Регистър на видовете социални услуги за пълнолетни деца, финансирани от държавния бюджет [Регистър на видовете социални услуги, финансирани от държавния бюджет / Агенция за социално подпомагане](#)

Министерство на труда и социалната политика. (2009). Национална стратегия „Визия за деинституционализация на децата в Република България“. [Визия за деинституционализацията на децата в Република България](#)

Национална комисия за борба с трафика на хора. (2025). Годишен доклад за 2024 г. на Националната комисия за борба с трафика на хора за изпълнение на Националната програма за предотвратяване и противодействие на трафика на хора и закрила на жертвите. [ГОДИШЕН ДОКЛАД НА НКБТХ ЗА 2024 г.](#)

Коалиция Детство. (2025). Раздялата на деца от техните семейства. [Причини за раздялата на децата и семействата в България](#)

Ноу-хау център за алтернативни грижи за деца, НБУ. (2020). За младежите, на които предстои да напуснат институционалната грижа и политиката към тях. [За младежите, на които предстои да напуснат институционалната грижа и политиката към тях - Деинституционализацията на децата в България](#)

Пампоров, А. (2026). [Млади хора, напускащи институционална грижа: Картографиране на умения, пропуски в знанията и лидерски потенциал](#). София: СНЦ „Инициатива за равни възможности“.

SOS Детски селища България. (2019). От грижа към самостоятелност: подкрепа за младежите, напускащи грижа в България. [doklad-ot-Grija-kum-samostoyatelnost.pdf](#)

Международни доклади и оценки

GRETA Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings. (2025). Fourth Evaluation Round, Measures to prevent and detect vulnerabilities to human trafficking, Evaluation Report Bulgaria. [FOURTH EVALUATION ROUND – BULGRAIA - GRETA](#)

Lumos Foundation. (2020). Cracks In The System: Child Trafficking In The Context Of Institutional Care In Europe. [Cracks In The System - Lumos Foundation](#)

U.S. Department of State. (2025). 2025 Trafficking in Persons Report: Bulgaria. [Bulgaria - United States Department of State](#)

United Nations, Office on Drugs and Crime. (2024). Global Report on Trafficking in Persons 2024. [GLOTIP2024 BOOK.pdf](#)

БЪЛГАРСКИ
ФОНД ЗА
ЖЕНИТЕ

Съфинансирано от
Европейския съюз

Този анализ е създаден с финансовата подкрепа на Български фонд за жените. Цялата отговорност за съдържанието му се носи от Фондация „Дигнита“ и не може да се приема, че то отразява официалното становище на Български фонд за жените.